

Акынның өмірдің откіншіліне налиди. Бүтін бар адам, ертең жок. Ақын шығармаларының барлығы да философиялық ойшының тәрінде көрілгенермен баурайды.

...Бұрынның еткен пірлерім

Атағозы, ер Лабак,

Кармыс пен өмір, Темір де,
Жылжайдар мен ер Төлеп
Косылған талай дубире...

Асар сұлы, Самалық,

Ата-Бекет әзуліе.

Баяны жок фәнисін

Солардан қалған дүниесі...

Философиялық поэзияның лирикалық және эпикалық Улгілерінде де автордың жеке адам мен бүкіл адамзат үрлактарының тағдырын гарыштық көңілкітегі өзара үндес немесе мұлдау кайшылықтың күбіншістар, касиеттер жүйесімен сабактастыра жырлайтыны мәлім. Ежелі замандардан бері ғасырлар бойы осындағы көлешенді ойшылық сарынмен жырыланып келе жаткан әлем әдебиетіндегі классикалық мұрагардағы философиялық-поэтикалық кешендер бейнелеулермен жырлау үрдісін ақын жырларынан анық көреміз. «Елге сәлем» елеңіндегі:

Карғайдық, азайыпты қатарларым

Көnlімнің, қалай болсын бүтіндігі?

Жас балдар соңғы шыққан кайдан білсін?

Болғанының Калнияз күніндегі

Сонына жасак ертіп ту көтерген

Кешегі ерлер кайда елімдегі?

Төрелі сөзін айтып дау бітірін

Отырған билер кайда торімдегі?

Соларды сурала салып ізделгенмен

Көзімे бірі көліп көрінбеді...

Акынның лирикалық тұстары да көздеседі. Жырау поэзиясындағы туындылардың барлығы да әдеби тектін эпикалық, лирикалық, драмальқ жанрларды сипаттарының төтиса тұтасқан поэтикалық табигатын байқатады.

Калнияз жырау «Балуанияз», «Ер Қармыс» дастандарында өмір шындығын бейнелеуде көн мұмкіндіктері бар еткендін дәлелдейді. Заманына тән көкейкесті міндеттерді өз тұрғысынан шептіп, өмір өзгерістерін кант жибермейтін кыратыльын танытты. Ақын дастандарында үлт өмірдегі Улкен-дішпіл мұрагартарды жаңаша бейнелеуге үтмұтушылық байкалады.

Адамның рухани жан дүниесіне, үлттық санасына терен бойлаган ақын поэмалары тақырыттық байлымын де ерекшеленеді. Өмір күбіншістарын көн аукымда философиялық ой тұрғысынан түйнедеу және көркем бейнелеуге үтмұту анық байкалды. Дастан жаңрлық тауелділігіне орай ең негізгі нерсени өнердің өмірмен байланысын, өмір мен поэзияның өзара бір-

біріне ықпалын үмітуға жол бермейтін белгілі. Калнияз Шолықұлы дастандарында нақ өмірдің өзінен алынған оқигаларды көркем бейнедеп, шынайы жырлап, өмірді поэзия айналдыра алған.

Тұтастай айып қарғанда, Калнияз ақын поэзиясы біздін поэтикалық өнердін занылдығы мен ерік еркіндігінде сезім мен ойдаң уақыты мен көністігін, бойктігі мен терендігін аскан жауапкершілікten сезіндіріп, әр белдіретін ерекше күбылысты екендігі анық. Академик Р.Нұргалидин өмірлік шындық пен көркемлік шындықты диалектикалық бірлік ретінде карастыруы өнер занылдығын төрек білумен туындырған мына сөздерінен ойдан тұган: «Өмірлік шындық пен көркемлік шындықтың қарама-қарсы қою – өнердің ересін кесіп, алдын тұрғыстағын жат тенденция. Көркемдік шындық жазуышы киялы арқылы әкшелеген, сұрлығтаған, идеологиялық максат түркесінан бейнелгін шындық. Бұл өмірлік шындықтардың басын біркірде, жалған, арапласын жалған, жүйесіз, үзік-үзік күбіншістардың бірі – сұрткөр киялы». Уақыт пен көнтіктегі адамзат үрлактарының тән қарама-қайшылықтардың тоқталмайтын күресі мен жырымайтын бірлігін философиялық поэзия тан мәзмұнны мен шин шүйесін поэтиканың күрделі, кешенді, көп үнді, епізделтеп, тоғыса тұтасқан өрнектерімен жырлаган ақын мұрасы – даңылдық поэзиясын сипаттымен миллиондарынан қондидеринен мәнгілік орынады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Калнияз жырау Шолықұлы. Калнияз едім күнінде... Алматы: Сардар, 2016 - 176 б.
2. Кирабаев С. Талантқа құрмет. Макапалар. Зерттеулер. Портреттер. - Алматы: Жазушы, 1988. - 246 б.
3. Сыдықұлы К. Жауынгер ақын. // Қітапта: Калнияз жырау Шолықұлы. Калнияз едім күнінде... Алматы: Сардар, 2016 - 176 б. - 19-32-66.
4. Нұргали Р. Арқыу: Екі томдық таңдалмағындағы өфөктері. Алматы, 1991.

КОЛЖАЗБА ҚОРДАРЫНДАҒЫ КАЛНИЯЗ ШОЛЫҚҰЛЫ МУРАСЫ

Жұмашай Сайлауқызы Рахыш,

М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының «Колжазба және текстология» ғылыми-инновациялық белгімінің жетекші ғылыми қызметкері, филологиялық ғылымдарының кандидаты, Алматы қаласы

Казакстанның батыс өнірінде, Маньстистау айматауда көң тараган Калнияз жырау Шолықұлы шығармаларының жиналған, жариялану тарихы «Балуанія»